

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу

Кафедра туризму і готельно-ресторанного бізнесу

Дисципліна:

«Технологія продукції ресторанного господарства»

Тема:

«Технологія соусів»

Викладач: доцент, к.т.н. Куниця Катерина Вікторівна

Харків 2023

План:

1. Значення соусів у харчуванні та класифікація соусів.
2. Сировина та напівфабрикати для приготування соусів.
3. Технологія окремих видів соусів.
4. Умови і терміни зберігання та реалізації готової продукції.
5. Вимоги до якості.

Соус – це додатковий компонент страви з напіврідкою консистенцією, який використовують у процесі її приготування або подають до готової страви для поліпшення смаку, аромату й зовнішнього вигляду.

Посуд для подачі соусу

Варіанти подачі страв з соусом

Правила підбору соусів

- бідні на жири страви (з відварної тріски, судака) слід подавати з соусом польським, який збагачує страву жирами;
- соус сухарний підвищує енергетичну цінність страв з відварної капусти більш ніж у 2 рази;
- соуси, до складу яких входять хрін, гірчиця й цибуля, подають до страв не дуже гострих, таких як відварна яловичина, свинина;
- соуси з грибів – до рисових або картопляних котлет, бабок.
- соус, до складу якого входять сметана і яйця, поліпшує смак овочевих страв і значно підвищує їх поживність;
- м'ята у складі усуває специфічний запах і присмак баранини.
- до м'ясних і рибних страв краще подавати соус з печерицями і шавлем.
- тушкування м'яса з гострими соусами сприяє переходу колагену в глютин і розм'якшенню м'яса.

За способом приготування:

- з загусниками (пасероване борошно, крохмаль)
- без загусників.

За температурою подачі:

- гарячі (температура 65-70 °С)
- холодні (10-12 °С).

За кольором: червоні і білі.

Особлива група - солодкі соуси.

За консистенцією:

- соуси рідкі для поливання і тушкування страв.
- середньої густини - для запікання і додавання в овочеві страви і начинки.
- густі соуси для фарширування і додавання як в'язку основу до деяких страв.

За технологією приготування

Основні (соуси, приготовлені на певній рідкій основі з максимальною кількістю продуктів): бешамель, еспаньоля, велюте, голандський соус (голандез), майонез і томатний соус.

Похідні соуси (до основного соусу додають інші продукти і приправи, дістають інші соуси цієї групи): бешамель послужив базою для створення субізу та морнею, голандез трансформують у беарнський соус, велюте - основа грибного соусу, а еспаньоля - демігласу.

Солодкі соуси готують на основі різноманітних фруктових-ягідних відварів, вина, соків або молока з додаванням цукру, шоколаду або какао.

Загусником у таких соусах може бути крохмаль, борошно або агар-агар.

Окрім традиційної подачі з десертами, такі соуси часто готують до став з м'яса або птиці.

Соуси з борошном готують на бульйонах, воді, овочевих або круп'яних відварах, а також на молоці або сметані.

Соуси без борошна готують на вершковому маслі або рослинній олії, оцті або яєчно-масляній суміші.

Аналіз функціональної ролі соусів при виробництві кулінарної продукції

Найменування групи страв і кількість соусу, % до виходу страви								Функціональна роль соусу
Спосіб теплової обробки	Другі гарячі страви						Холодні страви	
	З овочів	з круп	З м'яса і птиці	З риби	З яєць	З тварога		
							10...26	Заправний компонент
Варіння	14... 33		23... 28	20... 22				Для подавання до страви
Смаження	27... 33		20... 25	20... 23	26... 40			Для подавання до страви, рецептурний компонент фаршу
Тушкування	25... 40		28... 33	25... 40				Теплопередаюче середовище, для подавання до страви
Запікання	16... 50	20... 27	17... 33	30... 38	10... 12	30... 33		Теплопередаюче середовище, для подавання до страви, рецептурний компонент фаршу

Сировина та напівфабрикати для приготування соусів

Для соусів використовують різноманітну сировину: борошно пшеничне вищого і 1-го сортів, кістки, коренеплоди (моркву, петрушку, селеру), ріпчасту цибулю, томатне пюре або томатну пасту, солоні, і мариновані огірки, кулінарні жири, вершкове масло і маргарин, рослинну олію, оцет, лимонну кислоту, спеції, прянощі, вино та ін.

Напівфабрикатами для багатьох соусів служать бульйони, борошняна пасеровка, пасеровані овочі і томат-пюре.

Технологія окремих видів соусів

*Технологічна карта
Соусу білого основного*

№ з/п	Назва сировини	Витрати сировини на 100 г		Витрати сировини на 950г	
		Брутто	Нетто	Брутто	Нетто
	Бульйон м'ясний	-	110	-	1045
1	Маргарин столовий	5	5	47,5	47,5
2	Борошно пшеничне	5	5	47,5	47,5
3	Цибуля ріпчаста	3,6	3	34,2	28,5
4	Петрушка (корінь)	2,7	2	25,65	19
5	або селера(корінь)	2,9	2	27,55	19
	Вихід		100		950

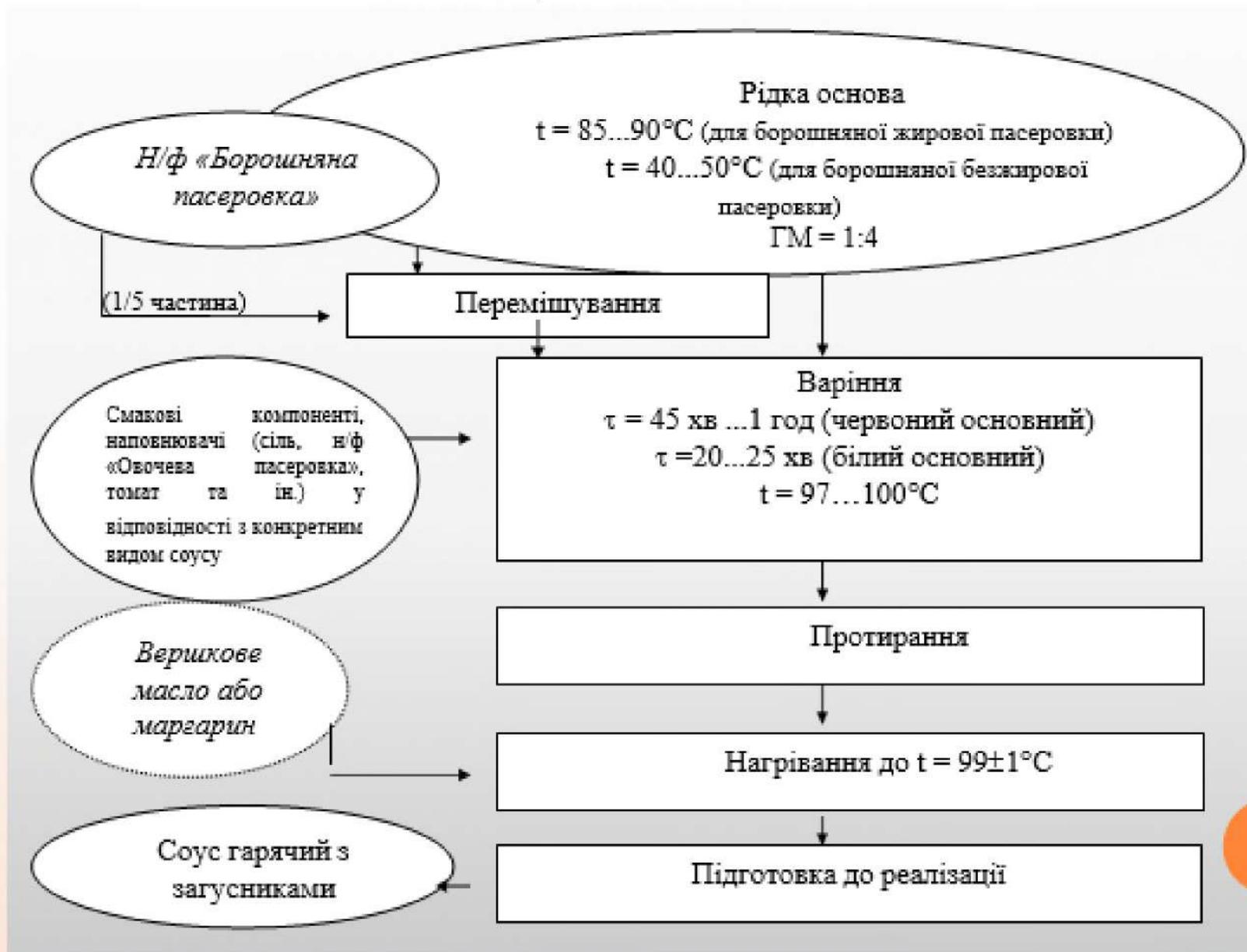
*Технологічна карта
Соус Бешамель*

Назва сировини	Маса, г		Норма вмісту на 1 порцію, г			
	брутто	нетто	брутто	нетто	брутто	нетто
Борошно пшеничне 1 г.	53	52	1,59	1,56	2,65	2,6
Масло вершкове	17	17	0,51	0,51	0,85	0,85
Молоко	950	950	28,5	28,5	47,5	47,5
Мускатний горіх	6,0	6,0	0,2	0,2	0,3	0,3
Вихід страви:	-	1000	-	30	-	50

*Технологічна карта
Соус червоний основний на м'ясному бульйоні*

№ з/п	Назва сировини	Витрати сировини на 100 г		Витрати сировини на 75 г	
		Брутто	Нетто	Брутто	Нетто
	Бульйон м'ясний	-	70	-	52,5
1	Кості харчові	52,5	52,5	39,4	39,4
2	Вода	98	98	73,5	73,5
3	Цибуля ріпчаста	0,98	0,84	0,74	0,63
4	Морква	1,05	0,84	0,8	0,63
5	Петрушка (корінь)	1,12	0,84	0,84	0,63
6	Маргарин столовий	3,5	3,5	2,63	2,63
7	Борошно пшеничне	3,5	3,5	2,63	2,63
8	Морква	6,3	5	4,73	3,75
9	Цибуля ріпчаста	3,6	3	2,7	2,25
10	Петрушка (корінь)	2,7	2	2,03	1,5
11	Томатне пюре	35	35	26,25	26,25
12	Маргарин столовий	2	2	1,5	1,5
13	Цукор	1	1	0,75	0,75
	Вихід		100		75

ТЕХНОЛОГІЧНА СХЕМА ВИРОБНИЦТВА СОУСІВ ГАРЯЧИХ З ЗАГУЩУВАЧАМИ

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ АСОРТИМЕНТУ ГАРЯЧИХ СОУСІВ З ЗАГУСНИКАМИ

Соус
основний

+

Наповнювачі:

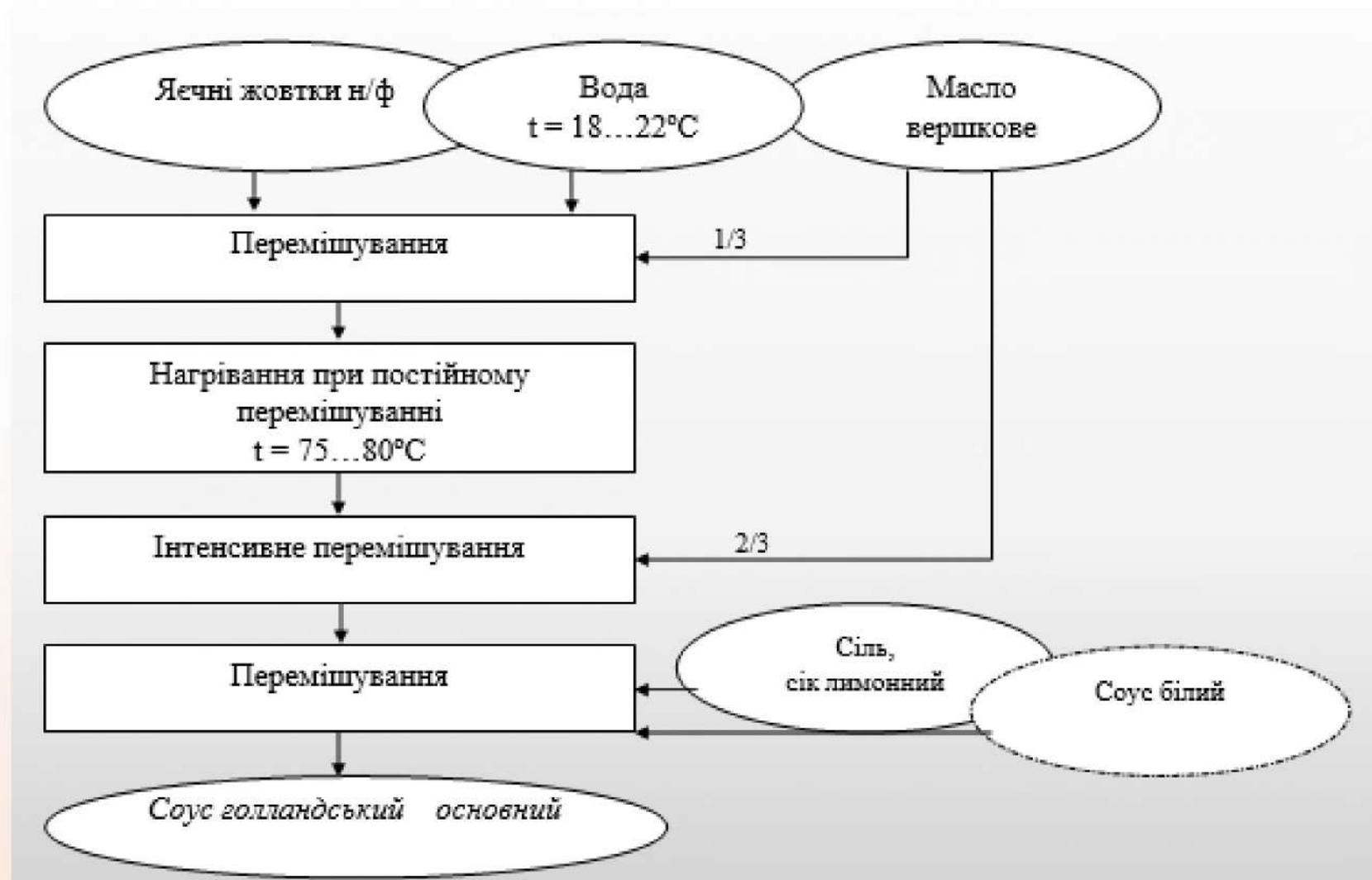
1. спиртовміщуючі: вино, коньяк;
2. овочеві: цибуля пасерована, маринована, корнішони, білі коріння, хрін, гриби, зелень, томатні продукти, оливки, маслини тощо;
3. м'ясні: м'ясо та м'ясна гастрономія;
4. рибні: риба, рибна гастрономія, нерибні водні продукти
5. яйцепродукти: білок, жовток;
6. смакові: сіль, цукор, кислоти, спеції, прянощі, розсіл

Істотний вплив на консистенцію соусів визначає напівфабрикат
«Борошняна пасеровка»

Залежність в'язкості (h) соусу від виду н/ф «Борошняна пасеровка»
можна описати наступною формулою:

- **h соусу (нативне борошна) = 1,5 x h соусу
(на червоній борошняній пасеровці)**
- **h соусу (нативне борошно) = 1,05 x h соусу
(на білій борошняній пасеровці)**

ТЕХНОЛОГІЧНА СХЕМА ВИРОБНИЦТВА ГОЛАНДСЬКОГО СОУСУ

Соуси молочні

Основою для приготування молочних соусів є молоко і біла жирова борошняна пасеровка.

Соус молочний готують різної консистенції: рідкої, середньої густини і густої, залежно від використання.

Рідкі соуси використовують для поливання овочевих, круп'яних страв, середньої густини – для запікання (з додаванням сирих яєчних жовтків), страв з овочів, м'яса, риби, а також для заправлення припущених і варених овочів, густі – для фарширування, додають їх у морквяні котлети, сирники та інші страви як зв'язуючу основу.

Консистенція соусу залежить від кількості борошна. На 1 л соусу густої консистенції потрібно 130 г борошна, середньої густини – 100, рідкої – 50 г борошна, молока – 750, масла вершкового – відповідно 130, 100 і 50 г, бульйону або води – відповідно 150, 250, для соусів рідкої консистенції – 10 г цукру. Основний молочний соус використовують для приготування похідних соусів.

- Соус молочний з цибулею
- Соус молочний солодкий

Сметанні соуси готують натуральні, тобто зі сметани і білої борошняної пасеровки, або на основі білого соусу з додаванням сметани. Її вводять у готовий соус. Білий соус готують на м'ясному або рибному бульйоні, овочевому відварі залежно від призначення.

Сметанні соуси, приготовлені на м'ясному бульйоні або овочевому відварі, використовують для м'ясних і овочевих страв, а на рибному – тільки для рибних страв.

Соус сметанный натуральний

Соус сметанный з хроном

Соус сметанный томатний

Соус сметанный з цибулею і томатом

АНАЛІЗ РЕЦЕПТУРНОГО СКЛАДУ СОУСІВ

Найменування групи рецептурних компонентів	Найменування групи соусів і співвідношення компонентів, %					
	Сметанні		Молочні		Голандський	
Рідка основа	Сметана	30..91	Молоко	22...85	Вода	8,41
	Бульйон м'ясний	0...60	Сметана	0...49		
			Вершки	0...12		
			Бульйон м'ясний	0..44		
Жировий компонент	Масло вершкове	3...8	Масло вершкове	1,4...13	Масло вершкове	52
Спеції, приправи		0...3		0...5	Лимон	6
Компоненти, що формують асортимент	Томат Хрін	0...9	Лимон	0...7		
	Цибуля	0...17	Трюфелі	0...12		
	Часник	0...25	Цибуля	0...16		
	Паприка	0...5	Зелень	0...2		
		0...1	Мадера	0...8		
			Сухарі	0...6		
			Креветки	0..36		
			Томат Гриби	0...7		
				0...51		
Структуроутворювачі	Борошно пшеничне	0...4,5	Борошно пшеничне	1,4...8	Білий соус	16,8
	Яйця курячі	0...30	Яйця курячі	0...25	Жовтки яєць	16,2

Технологія приготування холодних соусів : маринад, салатна заправка

Маринади мають гострий смак.

Їх готують: на оцті (винний, плодово–ягідний оцет).

на рибному бульйоні з томатом і без нього.

Коріння нарізують : соломкою, кружальцями, зірочками, у вигляді шестерень.

Заправки на олії – це нестійкі емульсії, в яких олія емульсована в розчині оцту.

Заправка для салатів – оцет з'єднують з цукром, сіллю, меленим перцем, все добре перемішують і додають олію.

Для того щоб заправка мала однорідну консистенцію, перед поливанням страви її ретельно збовтати.

Зберігають 2–3 доби в керамічному або емальованому посуді при температурі не вище 4–8 °С.

ТЕХНОЛОГІЧНА СХЕМА ВИРОБНИЦТВА СОУСУ МАЙОНЕЗ

Технологія приготування солодких соусів : соус яблучний; абрикосовий; соус шоколадний

Солодкі соуси можна приготувати із свіжих, консервованих, сухих фруктів і ягід, соків, пюре, сиропів, молока. До їх складу входять цукор, ароматичні речовини, ванілін, шоколад, какао, лимонна цедра, кориця. Як загусник для соусів використовують картопляний крохмаль, а також борошно.

Соус шоколадний: какао з'єднують з цукром, молоко згущене розводять гарячою водою і доводять до кипіння, поступово вливають у суміш какао цукром, доводять до кипіння, охолоджують. В охолодженій соус вводять ванілін, розчинений в теплій воді.

Використовують: соус яблучний до запіканок, пудингів, млинців, грінок з фруктами; соус абрикосовий – до каші гур'євської, пудингів, яблук у тісті, яблук з рисом; соус шоколадний – до круп'яних котлет, биточків, запіканок, пудингів, кремів, морозива.

Вимоги до якості: зовнішній вигляд – соуси мають однорідну консистенцію, смак солодкий відповідає назві соусу.

Вимоги до якості білих соусів. М'ясні білі соуси мають смак насиченого м'ясного або курячого бульйону з ніжним ароматом пасерованих білого коріння і цибулі, паровий соус має дуже приємний кислуватий смак. Колір білих соусів-від білого до світло-кремового, консистенція еластична, в'язка, однорідна, без грудочок.

Вимоги до якості молочних соусів.

Молочні соуси мають присмак молока. Колір – від білого до світлокремового. Консистенція однорідна, еластична. Соус молочний з цибулею має ніжний смак з легким присмаком і запахом цибулі; соус солодкий – з ароматом ваніліну. Рідкі соуси зберігають гарячими (температура 60-70 °С) 1-1,5 год., середньої густини готують безпосередньо перед використанням: вони не підлягають зберіганню; густі – охолоджують і зберігають одну добу.

Вимоги до якості сметанних соусів

Колір соусу – від білого до світло-кремового, а з томатом – рожевого.

Смак і запах сметани з присмаком і ароматом наповнювачів.

Консистенція однорідна, еластична, в'язка, напіврідка.

Сметанні соуси зберігають при температурі 75 °С не більш ніж 2 год від моменту приготування.

При зберіганні соусів не утворюватиметься плівка, коли на поверхню покласти шматочки вершкового масла або маргарину. Якщо плівка з'явилась, її слід зняти або процідити соус.

Вимоги до якості соусів

Назва страви	Зовнішній вигляд	Колір	Консистенція	Смак і запах
Соус червоний кисло-солодкий	Поданий в соуснику без плівки і забарвленого жиру на поверхні	Від світло-коричневого до коричневого з багатисто-оранжевим відтінком, гарніру від світло- до темно-коричневого	Однорідна, з рівномірно розміщеними наповнювачами по всій масі	Смак насичений м'ясний, з яскраво вираженим ароматом чорносливу
Соус паровий	Однорідна гладка маса, без плівки на поверхні і грудочок всередині	Білий, злегка кремовий	Еластична, як у вершків, без грудочок і крупинок	Смак насичений з ароматом коріння і цибулі, з присмним кислуватим присмаком; аромат – ніжний
Соус білий з яйцем	Однорідна гладка маса, без плівки на поверхні і грудочок всередині	Кремовий	Еластична, напіврідка, в'язка	Смак насичений, з присмаком кислоти і мускатного горіха; аромат - ніжний
Соус сметанний	Однорідна маса, не розшарувалася, без денатурованих білків сметани	Від білого до кремового	Еластична, напіврідка, в'язка	Смак свіжої сметани, у міру солоний
Соус бешамель	Однорідна маса, з гладкою оксамитовою поверхнею	Кремовий	Еластична, напіврідка, ніжна	Смак у міру солонуватий запах молочний

Назва страви	Зовнішній вигляд	Колір	Консистенція	Смак і запах
Соус «Польський»	Однорідна маса з дрібно нарізаними крутими яйцями	Жовтуватий	Однорідна, в'язка	Смак злегка кислуватий, з ярко вираженим ароматом петрушки і масла
Соус «Голландський»	Однорідна гладка маса, без плівки на поверхні	Злегка жовтуватий	В'язка, еластична, однорідна	Тонкий смак, злегка кислуватий, з ароматом масла вершкового та яєць
Соус-майонез з корнішонами	Однорідна, еластична маса, з рівномірно розподіленими корнішонами	Світло-жовтий	Однорідна в'язка, еластична, корнішонів – злегка хрумка	Смак гостро-кислий, з присмаком корнішонів, запах ароматний
Соус-піна з кропу	Однорідна пишна маса	Зелений	Пишна, однорідна	Смак кропу, вершків, з ароматом часнику
Дресинг медовий	Олія змішана з оцтом та іншими компонентами які входять в заправку	Темно-коричневий	Рідка	Кисло-солодкий, з ароматом меду, соєвого соусу, олії та оцту
Дресинг з червоної смородини	Однорідна маса	Темно-бордовий	Однорідна, пюреподібна маса	Смак ніжний, з присмаком чорної смородини, кисло-солодкий. Запах ароматний
Соус «Песто»	Однорідна маса	Зелений	Однорідна, з включенням листя базилику	Смак оливкової олії, горішків, сиру, з ароматом часнику та базилику

Джерела інформації:

- 1 Захарчук В. Г., Кунділовська Т. А., Гайдукович Г. Є. Технологія продукції ресторанного господарства: навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, Атлант ВОІ СОІУ, 2016 р. 479 с.
2. Технологія продукції в закладах ресторанного господарства : підручник / С. В. Іванов, В. А. Домарецький, В. Ф. Доценко та ін. ; за ред. С. В. Іванова ; НУХТ. К. : НУХТ, 2013. 430 с.
3. Шумило Г. І. Технологія приготування їжі : навч. посібник. К. : Кондор, 2008. 506 с.
4. Збірник рецептур національних страв та кулінарних виробів : для підприємств громадського харчування всіх форм власності / О.В. Шалимінов, Т.П. Дятченко, Л.О.Кравченко та ін. К.: А.С.К., 2005. 848с..
5. Технологія продукції в закладах ресторанного господарства: підручник / С.В. Іванов, В.А. Домарецький, В.Ф. Доценко та ін.; за ред. С.В.Іванова; МОН України, Національний університет харчових технологій. Київ : НУХТ, 2013. 430с.
6. Технологія приготування їжі. Українська кухня: навчальний посібник / В.М. Михайлов , Л.О. Радченко , О.В. Новікова та ін. Харків: Світ книг, 2012. 537с.
7. Харчові та дієтичні добавки, прянощі та приправи у продукції ресторанного господарства.: підручник / В.Ф.Доценко, Л.Ю. Арсеньєва, Н.П.Бондар та ін; за ред. В.Ф. Доценка ;Нац.ун-ет харч. технол. Київ : НУХТ, 2014. 379 с.